

УДК 353:5:351:82

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.5.8>

АНТИКРИЗОВЕ ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТРАНСРЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ

Щербак В. М. – кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ORCID: 0000-0002-3635-8087

У статті розглядається специфіка антикризової публічно-владної координації трансрегіональної співпраці, яка вимагає не лише організаційних дій, але й дієвої медійної підтримки в контексті трансрегіональної співпраці. Вивчено застосування креативних підходів та нових ідей трансрегіональної співпраці України та зарубіжних партнерів, яке потребує оновлення саме в поширенні кейсів успіху, співпраці, а також бази контактів між економічними суб'єктами. Встановлено ознаки економічного розвитку України під час війни, які засвідчили можливості адаптивності та пристосування до кризових умов. З'ясовано значення досвіду трансрегіональної співпраці та його економічної ефективності вимагає моніторингу та експертних висновків. У статті застосовуються фахові методичні засоби сучасних наук державного управління. Вивчаються можливості створення профілю трансрегіональної та трансрегіональної співпраці з метою підвищення її ефективності та компенсації економічних втрат. Оцінюється процес антикризового осягнення всього смислового та інформаційного поля управлінських рішень. Розкрито чинники надання рекомендацій стосовно посилення зусиль в рамках конкретного завдання. Увага приділяється інституалізації антикризового менеджменту в умовах військових дій та воєнного стану, яка є актуальним завданням трансформації державно-управлінської структури сучасної України. З'ясовано, що сучасні реалії російсько-української війни довели, нагальність оперативного реагування на кризи і ризики. Вказане реагування є запорукою стійкості та ефективності антикризового врядування. Встановлено, що запровадження нових управлінських технологій антикризового менеджменту передбачає трансформацію всіх ланок урядування. Доведено, що в умовах війни відбувається «вимивання» кваліфікованих кадрів через військові дії. Встановлено, що державні компанії та підприємства України належним чином мотивовані через військові загрози. Розкрито значення планів та визначених показників роботи, яке доповнює цілеспрямовані зусилля щодо підвищення якості трансрегіональної взаємодії. З'ясовано, що бачення процесів в їх динаміці та відповідно до фактичних даних. Доведено, вирішальне значення осягнення, координації та повного інформування всіх ланок стосовно статистики діяльності підприємств і компаній. Зроблено висновок, що найважливішим чинником є формування механізму запобігання нестабільності та ризиками є моніторинг поточної ситуації. Зазначено, що антикризові реформи трансрегіональної співпраці вимагають модифікації вітчизняних структур публічного врядування. Встановлено, що першочерговими завданнями антикризового врядування трансрегіональної співпраці є об'єднання інформації щодо трансрегіональних економічних контактів, трансферу технологій, залучення інвестицій тощо.

Ключові слова: антикризовий менеджмент, трансрегіональна взаємодія, публічне врядування, зовнішньоекономічна стратегія, цифрова економіка, безпекова політика.

Shcherbak V. M. Anti-crisis public governance as a factor of the development of transregional economic cooperation

The article examines the specifics of anti-crisis public-authority coordination of transregional cooperation, which requires not only organizational actions, but also effective media support in the context of transregional cooperation. The application of creative approaches and new ideas of transregional cooperation of Ukraine and foreign partners, which needs to be updated precisely in the dissemination of success cases, cooperation, as well as the base of contacts between economic subjects, has been studied. Signs of the economic development of Ukraine during the war were established, which proved the possibility of adaptability and adaptation to crisis conditions. The importance of the experience of transregional cooperation and its economic efficiency, which requires monitoring and expert opinions, have been clarified. The article uses professional methodical tools of modern sciences of public administration. Possibilities of creating a cross-border and transregional cooperation profile are being studied in order to increase its

effectiveness and compensate for economic losses. The process of anti-crisis comprehension of the entire semantic and informational field of management decisions is evaluated. The factors of providing recommendations regarding the strengthening of efforts within the framework of a specific task are disclosed. Attention is paid to the institutionalization of anti-crisis management in the conditions of military operations and martial law, which is an urgent task of transforming the state-management structure of modern Ukraine. It was found out that the modern realities of the Russian-Ukrainian war proved the urgency of prompt response to crises and risks. This response is a key to the stability and effectiveness of anti-crisis governance. It was established that the introduction of new management technologies of anti-crisis management involves the transformation of all branches of government. It has been proven that in the conditions of war there is a "washout" of qualified personnel due to military operations. It was established that the state-owned companies and enterprises of Ukraine are properly motivated by military threats. The importance of plans and defined performance indicators, which complements targeted efforts to improve the quality of cross-border interaction, is revealed. It was found that the vision of the processes in their dynamics and in accordance with the actual data. It has been proved that the crucial importance of understanding, coordinating and fully informing all links regarding the statistics of the activities of enterprises and companies. It was concluded that the most important factor is the formation of a mechanism for preventing instability, and the risks are monitoring of the current situation. It is noted that anti-crisis reforms of transregional cooperation require modification of domestic structures of public governance. It has been established that the primary tasks of anti-crisis management of transregional cooperation are the unification of information on transregional economic contacts, technology transfer, investment attraction, etc.

Key words: anti-crisis management, transregional interaction, public governance, foreign economic strategy, digital economy, security policy.

Постановка проблеми. В умовах військових дій в сучасній Україні актуалізуються підходи до підвищення ефективності координації трансрегіональної економічної взаємодії. Співпраця з країнами ЄС та НАТО на двосторонній та багатосторонній основі показала, що існують можливості адаптації економічної системи до викликів деструктивного характеру. Втрата економікою України багатьох пріоритетних показників змусила український уряд, військово-цивільні адміністрації, громадянське суспільство налагоджувати альтернативні шляхи та мережі постачання, економічні ланцюги та процеси.

Антикризове значення співпраці дається взнаки в умовах, коли російська сторона намагається дискредитувати українських економічних агентів перед їх європейськими колегами. У зв'язку з цим антикризова публічно-владна координація співпраці вимагає не лише організаційних дій, але й дієвої медійної підтримки в контексті трансрегіональної співпраці. Важливими є аспекти ініціативності публічного врядування, можливостей підтримки ресурсного потенціалу. Застосування креативних підходів та нових ідей трансрегіональної співпраці України та зарубіжних партнерів потребує оновлення саме в поширенні кейсів успіху, співпраці, а також бази контактів між економічними суб'єктами. Означені зв'язки з'явилися в рамках волонтерської допомоги та розширеної міждержавної за допомоги благодійного характеру.

Закріплення цих зв'язків є першочерговим завданням для інститутів публічного врядування, залучених до координації транскордонного економічного співробітництва. Аналіз досвіду трансрегіональної співпраці та його економічної ефективності вимагає якісного моніторингу та експертних висновків. Українська дослідна спільнота також потребує орієнтирів для масштабування позитивних практик антикризового менеджменту, долання перешкод для економічної співпраці у високотехнологічних галузях та процесах трансферу ресурсів.

Кожен прикордонний регіон України вимагає створення профілю транскордонної та трансрегіональної співпраці з метою підвищення її ефективності та компенсації економічних втрат від військових дій і виключення з економічної співпраці тимчасово окупованих територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні науковці активно досліджують антикризові економічні заходи на основі міждисциплінарності переважно з точки зору наслідків пандемії. Р. Браун, А. Роча, М. Коулінг вивчають вплив COVID-19 на фінансування підприємництва під час кризи у Великій Британії [7], Р. Боункен, С. Краус, і А. де Лукас, представляють свої міркування про характеристики, уникнення пасток і шляхи виходу під час криз [8], С. Камісон, Дж. Клементе, С. Камісон – Хаба досліджують відчутність активів, інформаційна асиметрія та нематеріальні активи як фактори, що визначають ефективність сімейних фірм [9], Г. Досі та Л. Соет розкивають синдемічний характер криз у контексті поглядів Фрімена [10], Дж. Хіллман аналізує дисциплінарні аспекти організаційної стійкості [11], С. Краус, Т. Клаусс, М. Брайер, Дж. Гаст, А. Зардіні, В. Тіберіус встановлюють картину економіки COVID-19 на основі аналітики підприємницької поведінки та досліджень [12]. Попри це, існує потреба ідентифікувати специфіку трансрегіонального аспекту антикризової політики.

Метою статті є виявлення особливостей антикризового публічного врядування як чинника трансрегіональної економічної співпраці. Завданням статті є оцінка антикризової спроможності механізмів прийняття рішень в рамках трансрегіональної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Трансрегіональна співпраця з різними країнами світу виступає важливим чинником антикризового державного управління за умови чіткої ідентифікації кризового стану. Зазначене вимагає повного осягнення всього смислового та інформаційного поля управлінських рішень. Тому вирішальною є вірна діагностика наявного кризового стану. Українські дослідниці Н. Карачина та О. Савіцька вірно зазначають, що «дослідження сутності антикризового управління завжди супроводжується вивченням його характеристик, специфічних особливостей, економічних, управлінських, організаційних і інституціональних відносин, проблем, механізмів та функціональних елементів процесу антикризового управління тощо» [3].

На рівні конкретних підприємств та компаній відбувається вивчення кейсів співпраці. Також здійснюється розгляд галузевих профілів кризи. На цій основі виробляється рекомендації стосовно посилення зусиль в рамках конкретного завдання. На думку Н. Карачиної та О. Савіцької, «аналіз теорії та практики процесу антикризового управління дозволяє зробити висновок, що воно за своєю суттю є стратегічним і повинне будуватися на основі збалансованих та обґрунтованих стратегій, що дозволить підприємству більш виважено визначати стратегічні орієнтири із зазначенням ключових показників діяльності підприємства та враховувати організаційну та фінансову структури суб'єкта підприємництва, що в свою чергу забезпечить ефективне функціонування системи раннього попередження та реагування» [3]. Тому, нагальним є гнучке впровадження методів цифрової політики до координації трансрегіональної співпраці.

Інституалізація антикризового менеджменту в умовах військових дій та воєнного стану є актуальним завданням трансформації державно-управлінської структури сучасної України. Регіональні контакти та програми вимагають виваженого підходу для переконання зарубіжних партнерів у доцільності подальшої співпраці. Як обґрунтовано вважає В. Масюк, «суб'єктом управління в усіх цих підсистемах є власники підприємства, фінансові підрозділи, на більших підприємствах можуть бути запроваджені посади ризик – менеджерів, антикризових менеджерів чи менеджерів з питань економічної безпеки або ж сформовані спеціалізовані структурні підрозділи. У деяких випадках керівництво підприємства може

звертатися до зовнішніх спеціалістів, які кваліфіковано вирішують конкретні проблеми» [4, с. 85].

Сучасні реалії російсько-української війни довели, що оперативне реагування на кризи і ризики є запорукою стійкості та ефективності. Досвід українського публічного врядування щодо транснаціонального забезпечення військовим матеріалами технікою та постачанням цивільної продукції дає змогу уявити масштаби самоорганізації та досягнення стану збалансованості попри дефіцит багатьох ресурсів. В. Масюк слушно зарахує ризик-менеджмент, антикризове управління та систему економічної безпеки до функціональних підсистем загальної системи управління підприємством. «Вони нерозривно пов'язані між собою, переплітаються і взаємодоповнюють одна одну. Тому керівництво підприємства має володіти методами та інструментами кожної з них і проводити їхню злагоджену політику», вказує дослідник [4, с. 85].

Запровадження нових управлінських технологій антикризового менеджменту передбачає трансформацію всіх ланок урядування. Зокрема, йдеться про підходи в роботі з персоналом та кадровий менеджмент. В умовах трансрегіональної співпраці це питання набуває вирішальної ваги, оскільки вимагає значних компетентності та досвіду. Д. Бабкін та О. Нікітіна доречно вказують, що «впровадження HRM-системи (системи менеджменту людськими ресурсами – *Авт.*) є стратегічним внеском в систему управління підприємством. Система покликана на допомогу власникам максимально ефективно використовувати трудові ресурси підприємства. Зниження обсягів продажів змушує власників скорочувати штати, а також це відображається на зменшенні оплати праці персоналу підприємства» [1, с. 19].

Рівень підготовки та кваліфікації кадрів в умовах трансрегіональної співпраці дозволяє досягти запланованих результатів. Разом з тим, в умовах війни в Україні відбувається «вимивання» кваліфікованих кадрів. Тому одним із дієвих заходів для вирівнювання ситуації є формування кадрового резерву та систем підготовки фахівців публічного врядування, які здійснюють координацію та стимулювання трансрегіональної співпраці. Д. Бабкін та О. Нікітіна вірно зауважують, що «основним капіталом для багатьох українських компаній є знання та вміння співробітників. Тому важливо зберегти мотивацію тієї частини співробітників компанії, без якої неможливе її виживання в умовах кризи і подальшого ефективного існування на ринку, будь-яка криза завжди закінчується» [1, с. 19].

Одним із провідних антикризових важелів слід вважати зважену стратегію стимулювання персоналу. Якщо йдеться про державні компанії та підприємства, то вони належним чином мотивовані через військові загрози. Однак, треба брати до уваги й нові засоби заохочення та індивідуальний підхід, властивий провідним європейським країнам. Д. Бабкін та О. Нікітіна стверджують, що «антикризова HR-стратегія допоможе вивести бізнес з кризи в тому випадку, якщо вона співвідноситься із потенціалом компанії та з економічною ситуацією в країні. Конкретний зміст HR-стратегії, залежить від структури та розміру організації (мале, середнє або велике підприємство), реалізації поставлених цілей, виду діяльності та своєчасності реалізації плану» [1, с. 20].

Формування антикризової управлінської команди виступає однією з передумов ефективності транснаціональної співпраці. Наявність планів та визначених показників роботи не вичерпує цілеспрямовані зусилля щодо підвищення якості транскордонної взаємодії. Вкрай важливим є доведення значення роботи до кожного фахівця. Тоді забезпечується високий рівень злагодженості та горизонтальної комунікації. Згідно з Д. Бабкіним та О. Нікітіною, «антикризове управління

персоналом передбачає не тільки формальну організацію роботи з персоналом (планування, відбір, підбір, розстановку і т. п.), але і сукупність факторів соціально-психологічного, морального характеру – демократичний стиль управління, турботливе ставлення до потреб людини, врахування його індивідуальних особливостей і інш.» [1, с. 21]. Тому, підвищення кадрового потенціалу трансрегіонального врядування завжди є актуальним. Відповідно в умовах війни воно має набувати інноваційного характеру.

Стратегічний рівень розробки антикризових управлінських рішень вимагає уваги до стану всієї вітчизняної економіки. Також ідеться про бачення процесів в їх динаміці та відповідно до фактичних даних. Моніторинг ситуації щодо трансрегіональної співпраці має відбуватися на основі засобів прогнозування. Г. Шамборовський головним завданням антикризового регулювання досить аргументовано бачить «запобігання або пом'якшення економічних криз та їх наслідків. Відзначимо особливості вітчизняної трансформаційної економіки із врахуванням характерних для неї кризових тенденцій, із якими кризовими явищами належить боротись» [6, с. 52]. Особливо наочно це видно на тлі безпекової політики.

Прояви кризи у трансрегіональній економічній співпраці зазвичай фіксуються різними галузями державної управлінської структури. Отже, на часі координація та повне інформування всіх ланок стосовно статистики діяльності підприємств і компаній. Також важливим елементом є й прозорість даних, які не мають секретності. Г. Шамборовський вірно оцінює «політику держави в сфері регулювання кризових ситуацій, яка «полягає в зменшенні соціального і економічного збитку, викликаного банкрутством суб'єктів господарської діяльності. Дієвим заходом у цьому напрямку може стати удосконалення нормативно – правової бази, особливо в розділах про неспроможність підприємств і регулювання діяльності акціонерних товариств» [6, с. 53].

Усвідомлення масштабів та наслідків кризи – це лише перший етап антикризової менеджерської діяльності. Найважливішим чинником є формування механізму запобігання нестабільності та ризиками. Ці процеси вимагають імплементації системних заходів щодо реформи в умовах трансрегіональної співпраці. Означене питання є дуже важливим, оскільки іноземні партнери досить часто чутливо реагують на немотивовані зміни законодавства й нормативної бази з українського боку. Згідно з Г. Шамборовським «фінансування потреб та наслідків розгортання кризових явищ – це лише тимчасовий захід. Єдиний реальний шлях для оздоровлення економіки – це структурні (ринкові) реформи. Скорочення державних видатків на соціальну допомогу може покращити структуру бюджету і стимулювати населення до ділової активності» [6, с. 54]. Вказане ще раз підкреслює нагальність удосконалення антикризового менеджменту трансрегіональної співпраці для розвитку України навіть в умовах війни.

Таким чином, антикризові реформи трансрегіональної співпраці вимагають модифікації вітчизняних структур публічного врядування. Йдеться про підвищення рівня координації та інформування в різних ланках менеджменту. Також на часі інноваційна реформа моніторингу та прогнозування трансрегіональних контактів і проєктів.

Висновки. Таким чином, антикризова роль трансрегіональної співпраці на сучасному етапі полягає у перетворенні стратегії економічного розвитку на повноцінні інструменти підвищення спроможності національної економіки.

На сучасному етапі низка економічних акторів в усьому світі зацікавлена у взаємодії з Україною. У зв'язку з цим першочерговими завданнями антикризового

врядування трансрегіональної співпраці є об'єднання інформації щодо трансрегіональних економічних контактів, трансферу технологій, залучення інвестицій тощо. Важливим елементом антикризового врядування трансрегіональної співпраці слід вважати планування економічної активності на період після закінчення військових дій в Україні.

Це планування має носити конкретний характер. Зокрема, йдеться про створення кластерів трансрегіональної співпраці в найбільш перспективних регіонах України. Також йдеться про ті регіони, які будуть в подальшому забезпечувати оборонну спроможність держави на основі виробництва конкурентоздатної військово – технічної продукції.

Також перспективними напрямками розвитку антикризової спроможності публічного врядування слід вважати створення єдиної електронної бази регіональних економічних контактів та процесів з метою забезпечення їх прозорості координації та ресурсної підтримки. Важливим елементом антикризової діяльності щодо трансрегіональної співпраці є медійна підтримка профільних економічних гравців з боку держави та громадських інституцій.

Ідеї подальшого антикризового розвитку мають розглядатися на спеціалізованих форумах та широких міжнародних заходах. Внаслідок цього вже під час війни необхідно планувати такі заходи у вигляді конкретних проектних пропозиції. Це є основним вектором наших подальших наукових розробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабкін Д. О., Нікітіна О. А. Антикризове управління трудовими ресурсами. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2014. № 1. С. 18–21.
2. Гринько Т. В. Особливості антикризового управління підприємством в сучасних умовах. *Вісник Дніпропетровського університету*. Сер. : Економіка. 2014. Т. 22, вип. 8(2). С. 117–122.
3. Карачина Н. П., Савіцька О. О. Антикризове управління: сучасний категоріальний вимір. *Економіка. Управління. Інновації*. Серія : Економічні науки. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_47.
4. Масюк В. М. Взаємозв'язок антикризового управління з ризик -менеджментом та системою економічної безпеки підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. № 778. С. 81–86.
5. Проволоцька О. М., Ясиненко Д. В. Теоретичні аспекти антикризового управління стратегічним потенціалом підприємства. *Вісник Дніпропетровського університету*. Сер. : Економіка. 2013. Т. 21. Вип. 7(2). С. 99–104.
6. Шамборовський Г. О. Застосування антикризового регулювання з метою стабілізації та зростання доходів населення в трансформаційних економіках. *Економіка та держава*. 2016. № 9. С. 51–55.
7. Bouncken R.B., Kraus S. & de Lucas Ancillo A. Management in times of crises: reflections on characteristics, avoiding pitfalls, and pathways out. *Review Management Science* 202216, 2035–2046. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00580-2>
8. Brown R., Rocha A., Cowling M. Financing entrepreneurship in times of crisis: Exploring the impact of COVID-19 on the market for entrepreneurial finance in the United Kingdom. *International Small Bus Journal: Researching Entrepreneurship*. 2020. 38(5): 380–390.
9. Camisón C., Clemente J., Camisón – Haba S. Asset tangibility, information asymmetries and intangibles as determinants of family firms leverage. *Review of Managerial Science*. 2022. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00522-y>.
10. Dosi G., Soete L. On the syndemic nature of crises: A Freeman perspective. *Research Policy*. 2022. 51(1): 104–393.

11. Hillmann J. Disciplines of organizational resilience: contributions, critiques, and future research avenues. *Rev Man Science*. 2021. 15(4): 879–936.

12. Kraus S, Clauss T, Breier M., Gast J., Zardini A., Tiberius V. The economics of COVID-19: initial empirical evidence on how family firms in five European countries cope with the corona crisis. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2020. 26(5): 967–1092.

REFERENCES:

1. Babkin D. O., Nikitina O. A. (2014) Antykryzove upravlinnia trudovymy resursamy [*Anti-crisis management of labor resources. Problems and prospects of entrepreneurship development*] Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva. 2014. № 1. S. 18–21 [In Ukrainian].

2. Hrynko T. V. (2014) Osoblyvosti antykryzovoho upravlinnia pidpriemstvom v suchasnykh umovakh. [*Peculiarities of anti-crisis management of the enterprise in modern conditions.*] *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. Ser. : Ekonomika. 2014. T. 22, vyp. 8(2). S. 117–122 [In Ukrainian].

3. Karachyna N. P., Savitska O. O. (2014) Antykryzove upravlinnia: suchasnyi katehorialnyi vymir. [*Anti-crisis management: a modern categorical dimension*] *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*. Seriya : Ekonomichni nauky. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_47 [In Ukrainian].

4. Masiuk V. M. (2013) Vzaiemozviazok antykryzovoho upravlinnia z ryzyk-menedzhmentom ta systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [*Interrelationship of anti-crisis management with risk management and the system of economic security of the enterprise*] *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku. 2013. № 778. S. 81–86 [In Ukrainian].

5. Provolotska O. M., Yasynenko D. V. (2013) Teoretychni aspekty antykryzovoho upravlinnia stratehichnym potentsialom pidpriemstva. [*Theoretical aspects of anti-crisis management of the strategic potential of the enterprise*] *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. Ser. : Ekonomika. 2013. T. 21. Vyp. 7(2). S. 99–104 [In Ukrainian].

6. Shamborovskyi H. O. (2016) Zastosuvannia antykryzovoho rehuliuвання z metoiu stabilizatsii ta zrostantia dokhodiv naseleння v transformatsiinykh ekonomikakh. [*Application of anti-crisis regulation for the purpose of stabilization and growth of population incomes in transformation economies*] *Ekonomika ta derzhava*. 2016. № 9. S. 51–55 [In Ukrainian].

7. Bouncken R.B., Kraus S. & de Lucas Ancillo A. (2022) *Management in times of crises: reflections on characteristics, avoiding pitfalls, and pathways out*. *Review Management Science* 202216, 2035–2046. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00580-2>

8. Brown R., Rocha A., Cowling M. (2020) *Financing entrepreneurship in times of crisis: Exploring the impact of COVID-19 on the market for entrepreneurial finance in the United Kingdom*. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*. 2020. 38(5): 380–390.

9. Camisón C., Clemente J., Camisón-Haba S. (2022) *Asset tangibility, information asymmetries and intangibles as determinants of family firms leverage*. *Review of Managerial Science*. 2022. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00522-y>.

10. Dosi G., Soete L. (2022) *On the syndemic nature of crises: A Freeman perspective*. *Research Policy*. 2022. 51(1): 104–393.

11. Hillmann J. (2021) *Disciplines of organizational resilience: contributions, critiques, and future research avenues*. *Rev Man Science*. 2021. 15(4): 879–936.

12. Kraus S, Clauss T, Breier M., Gast J., Zardini A., Tiberius V. (2020) *The economics of COVID-19: initial empirical evidence on how family firms in five European countries cope with the corona crisis*. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2020. 26(5): 967–1092.